

**MĚSTSKÁ ORGANIZACE ČESKOSLOVENSKÉ STRANY LIDOVÉ
V BRNĚ V LETECH 1968–1972**

KAREL KONEČNÝ

The aim of the study is to examine the history of the city organization of the Czechoslovak People's Party (ČSL) in Brno in the period of 1968–1972 in the context of the Prague Spring and the following period of normalisation. The Czechoslovak People's Party had a significant position in the region of southern Moravia until February of 1948, which relied on a strong historical tradition and numerous classes of Roman Catholic citizens. After February 1948, ČSL became one of the satellite organizations which was given a restricted scope of authority by the ruling the Communist party (KSČ) in The National Front. The rise to power of the reforming leadership lead by A. Dubček in KSČ at the beginning of 1968 opened a possibility of a quick emancipation regarding ČSL's subordinate position in the National Front. The study describes the clash of the reform efforts of the membership in the city, which grew to 1500 members by 1969, with contradictory interests of the former deputies and high functionaries of the apparatus. In April 1969, the city organization reached a promotion to an independent county organization, which was an important political success. Partial reforming successes were stopped by the rise to power of G. Husák as a leader of KSČ in April 1969. Prodemocratic and proreform functionaries and members gradually resigned from their position and they either voluntarily left or were removed from ČSL in 1970–1971.

Key words: Czechoslovak People's Party; Prague Spring; the National Front; 1968–1972.

Cílem studie je popis a analýza vnitřních proměn městské organizace Československé strany lidové v Brně období tzv. Pražského jara a v prvních letech tzv. normalizace. Zatímco pozoruhodné a úctyhodné aktivity nekomunistické socialistické opozice jsou velmi dobře zachyceny v monografii Jiřího Pernese¹ a Jarmily Potměšilové,² podobné snahy tehdy nepočtených občanů hlásících se ke křesťanským hodnotám doposud zůstávaly stranou pozornosti historiků. Městské organizace Československé strany lidové a Československé strany socialistické, jak si v následujícím textu ukážeme, měly v řadě věcí podobné či dokonce společné záměry a cíle. Usilovaly o emancipaci vůči strnulému modelu Národní fronty, o demokratizaci a oživení umrtveného vnitrostranického života prostřednictvím náboru stovek nových členů a o rehabilitaci dřívějších spolustraníků, kteří se stali obětmi poučkových represí. Jevily rovněž snahu přilákat do svých řad mladé lidi, kteří by těmto stranám zajistili lepší perspektivu do budoucnosti. Cílem této studie je alespoň ve stručnosti zmapovat paralelní aktivity členů brněnské městské organizace ČSL a tím dílčím způsobem přispět do stále neúplné mozaiky událostí, které se v oněch pěti letech v Brně odehrávaly.

¹ Tato studie je věnována brněnskému historikovi Jiřímu Pernesovi k jeho významnému životnímu jubileu. PERNES, J.: *Od demokratického socialismu k demokracii: nekomunistická socialistická opozice v Brně v letech 1968–1972*. Brno 1999.

² POTMĚŠILOVÁ, J.: *Skleněná kulička. Hrst vzpomínek ze čtyř stěn*. Brno 1999.

Do 60. let vstupovala městská organizace ČSL v Brně jakožto jedna ze 14 okresních organizací v rámci vznikajícího Jihomoravského kraje. Z kdysi bezmála statisícové členské základny zůstávalo v první polovině 60. let na jižní Moravě straně loajálních posledních bezmála 3 300 členů, přičemž více než třetinu z nich představovali občané starší 60 let. Rozvrstvení členské základny na mapě nového kraje ovšem bylo dosti nerovnoměrné. Vedle relativně stabilní základny na okresech Prostějov (734 členů), Gottwaldov (kolem 400 členů) nebo Hodonín (kolem 400 členů) členská základna v některých jiných okresech naopak živořila a téměř skomírala. Kvůli minimální početnosti a pasivitě čelily perspektivě zrušení statutu samostatných okresních organizací lidovci ve Znojmě (76 členů) nebo v Jihlavě (89 členů). Nedobře na tom byla rovněž městská organizace v Brně, která v první polovině 60. let registrovala kolem 140 členů. Politická váha městské organizace nicméně nebyla ani tak měřitelná její velikostí, jako spíše postavením a vlivem jejích vrcholných funkcionářů. Ustavující schůze pléna krajského výboru ČSL v květnu 1960 zvolila do funkce předsedy krajského výboru Josefa Pavlíka – Sychru, který dlouhodobě stál v čele městské organizace ČSL v Brně.³ Další vlivný člen městské organizace Josef Zedník se stal členem předsednictva krajského výboru a současně byl nominován do funkce krajského tajemníka, kterým zůstal až do poloviny 70. let.⁴ Třetím členem krajského výboru se stal Josef Samořil, který podobně jako J. Pavlík-Sychra v únoru 1948 v Brně spoluzakládal akční výbory a angažoval se na úrovni Městského národního výboru a Městského výboru Národní fronty. J. Pavlík-Sychra setrval na postu krajského předsedy do krajské konference v květnu 1963, která zvolila novým předsedou Františka Tomana z Hodonínska. Klíčový post si v kraji nicméně dlouhodobě udržoval krajský tajemník J. Zedník, který byl jakožto poslanec Národního shromáždění a člen předsednictva ÚV ČSL oprávněně pokládán za jednoho ze dvou nejvýznamnějších reprezentantů jižní Moravy ve stranickém ústředí v Praze. Kvůli své pracovní vytíženosti funkcemi v Praze J. Zedník přenášel většinu provozních úkolů na svého placeného zástupce Milana Vašíčka, jehož vnitrostranický vliv v kraji od 60. let postupně vzrůstal. V průběhu 60. let byli do třicetičlenného pléna jihomoravské krajské organizace ČSL zpravidla voleni tři až čtyři zástupci z Brna. Krajská konference v roce 1965 zvolila do pléna krajského výboru kromě J. Zedníka dva nové členy z Brna – Miroslava Hudečka a redaktora brněnské redakce Lidové demokracie Lumíra Kuchaře. Další zástupce městské organizace JUDr. Oldřich Ševčík byl zvolen kandidátem krajského výboru, což naznačovalo, že na následující krajské konferenci v roce 1967 se již stane jeho řádným členem. V dubnu 1967 krajská konference potvrdila ve funkci předsedy F. Tomana a ve funkci tajemníka J. Zedníka. Městská organizace posílila své pozice v předsednictvu, do kterého zvolila L. Kuchaře a Zedníkova zástupce M. Vašíčka.⁵ V té době se situace ČSL jak v celostátním měřítku, tak i na jižní Moravě začala postupně zlepšovat. Mírný příliv nových členů (ze 140 na 160 v roce 1967) naznačoval tendenci k oživení doposud poněkud ochablého života ve všech pěti místních organizacích ve městě.

Do nového roku 1968 vstupovali funkcionáři i řadoví členové městské organizace ČSL s mírným optimismem. Po nedávné oslavě 50. výročí VŘSR bylo na obzoru dvacáté výročí „Vítězného února“, na jehož průběhu a výsledku se někteří zasloužilí členové a funkcionáři v Brně,

³ Josef Pavlík-Sychra se v únoru 1948 angažoval při zakládání krajského akčního výboru Národní fronty a Krajského akčního výboru ČSL v Brně. Za zásluhy byl opakovaně volen poslancem Městského národního výboru v Brně nebo Krajského národního výboru v Brně a do různých funkcí v orgánech Národní fronty nebo jiných masových složek.

⁴ Josef Zedník zahajoval svou pounorovou politickou kariéru jako člen OV ČSL v Prostějově. Ve druhé polovině 50. let se stal krajským tajemníkem ČSL v Olomouci, v roce 1954 byl poprvé zvolen poslancem Národního shromáždění. Po územní reorganizaci v roce 1960 byl na návrh předsednictva ÚV ČSL převeden do Brna, kam se natrvalo přestěhoval.

⁵ A KDU-ČSL, krajské konference JM kraje 1953–1957, kart. 9/7.

včetně předsedy městského výboru J. Samořila a tajemníka městského výboru Maxmiliána Buchty, aktivně podíleli. Vedoucí funkcionáři oprávněně očekávali, že v posledním týdnu února 1968 za svoje historické zásluhy obdrží od orgánů Národní fronty různá ocenění a vyznamenání. Kromě toho dostal městský výbor ČSL od Městského výboru Národní fronty pokyn, aby se začal připravovat na volby do národních výborů a do Národního shromáždění, které byly naplánovány na květen 1968. Již v listopadu a v prosinci 1967, tj. v první fázi předvolebních příprav a diskusí, avizovalo Novotného vedení KSČ, že hodlá mírně zvýšit počty mandátů nekomunistických stran ve volených orgánech. U ČSL orgány Národní fronty oceňovaly příkladnou pracovní morálku řadových členů v JZD a v různých podnicích, vzorné plnění závazků přijímaných k různým režimním výročím, vysokou úroveň politické výchovy a loajální vystupování lidoveckých poslanců v Národním shromáždění a v národních výborech všech stupňů. Funkcionáři městského výboru ČSL v Brně si tedy dělali oprávněně naděje, že městský výbor Národní fronty obě nekomunistické strany za všechny zásluhy z předchozích dvaceti let po zásluze odmění vyšším počtem poslanců v zastupitelských sborech. Tyto naděje ještě vzrostly, když v lednu 1968 přijal nový první tajemník ÚV KSČ Alexandr Dubček předsedy obou nekomunistických stran, aby jim poděkoval za angažovanost obou stran pro věc socialismu. Přislíbil jim také větší respekt a zvýšení jejich zastoupení v Národním shromáždění a v národních výborech.

Až do konce února 1968 se zdálo, že kromě několika progresivně myslících redaktorů Lidové demokracie si nikdo neuvědomil, že nástup A. Dubčka do čela režimu může být předzvěstí závažných vnitropolitických změn. Oslavy dvacátého výročí „Vítězného února“ v posledním únorovém týdnu 1968 ještě proběhly podle obvyklého scénáře z minulých let. Nejzasloužilejší funkcionáři ČSL, včetně několika členů městského výboru ČSL v Brně, byli na slavnostních akcích pořádaných orgány Národní fronty odměněni různými diplomy a medailemi a ujištěni, jak moc si režim jejich zásluh váží. O měsíc později, koncem března 1968, již bylo v ČSL všechno jinak. Řadovou členskou základnu a většinu nižších funkcionářů rozhořčovala netečnost Plojharova vedení vůči otevírajícím se perspektivám demokratizace. Rychle se šířící lavina nespokojenosti a výzvy pražské redakce Lidové demokracie přinutily předsednictvo ÚV ČSL svolat na konec března mimořádné plénum ústředního výboru. Na něm byli zprofanováni předseda strany a několik jeho nejbližších spolupracovníků přinuceni rezignovat na funkce v předsednictvu.⁶ Částečně obměněné předsednictvo, v jehož čele stanuli předseda Antonín Pospíšil, místopředsedové ing. Miroslav Svoboda a František Toman a ústřední tajemník Jan Pauly, bylo pověřeno vést stranu až do mimořádného sjezdu. V květnu 1968 předsednictvo oznámilo, že mimořádný sjezd proběhne v říjnu téhož roku. Vliv dynamicky se vyvíjejících událostí ve společnosti zasáhl všechny regionální struktury a organizace ČSL, brněnskou městskou organizaci ČSL nevyjímaje. Nejhmotatelnějším projevem akcelerace proreformních snah uvnitř ČSL byl prudký nárůst členské základny. Ve druhé polovině května 1968 registroval krajský sekretariát ČSL v Brně již 8 845 členů v celém kraji, což byl bezmála trojnásobek stavu z počátku téhož roku. Rostl zájem o členství rovněž v městské organizaci, která měla na konci května 550 členů v devíti místních organizacích. Největší nápor přihlášek zaznamenal městský sekretariát ČSL v létě a na podzim. Koncem června 1968 vlastnilo členskou průkazku ve městě již přes 1 000 občanů, na začátku září se jejich počet blížil hranici 1 500. Živelný nárůst členské základny v celém Jihomoravském

⁶ Přibližně tříměsíční zpoždění ČSL oproti progresivnímu postupu „polednové“ KSČ reflektuje soudobý vnitrostranický lidovecký diskurs, ve kterém se jako přelomový mezník neuváděl nástup A. Dubčka do vedení KSČ počátkem ledna, ale teprve sesazení J. Plojhara z postu předsedy strany koncem března. Zatímco komunisté a s nimi většina veřejnosti v českých zemích mluvili o době „předlednové“ a „polednové“, většina lidovců v souvislosti s pádem J. Plojhara naopak rozlišovala dobu „předbřeznovou“ a „pobřeznovou“.

kraji později v sebekritické zprávě výstižně popsal krajský tajemník J. Zedník: „Funkcionáři okresních výborů v této době nestačili svými silami zvládnout situaci, zejména v květnu a v červnu, kdy došlo k podstatnému nárůstu členské základny, který se stal v tehdejších okresech prakticky nekontrolovatelný. Protože mnozí tajemníci odmítali vydávat větší množství přihlášek, situace šla tak daleko, že od května jezdili na ústředí do Prahy různí prominenti, nečlenové ČSL, s cílem získat přihlášky a tyto pak mimo sekretariáty okresních výborů byly nekontrolovaně rozdávány občanům, čímž přijímací řízení bylo naprosto porušeno. Ten, kdo trval na zásadách platných pro přijímání členů, byl osočován jako brzda obrodného procesu a ostouzen na různých schůzích. Byly zasilány i pomlouvačné dopisy na SÚV [sekretariát ústředního výboru, pozn. aut.] s žádostmi o odvolání některých pracovníků a podobně.“⁷ Městský sekretariát ČSL musel na nápor nových členů reagovat dělením původních čtyř místních organizací ve městě na více samostatných organizací a zakládáním nových místních organizací v periferních oblastech města. Největší z nově založených místních organizací vznikly v Lišni (121 členů), v Židenicích (122 členů) a v Tuřanech (143 členů).⁸

Specifickou skupinu mezi nově přijatými členy představovali předúnoroví členové a funkcionáři, kteří byli v roce 1948 z ČSL vyloučeni akčními výbory. Stovky členů ČSL na jižní Moravě zažily v padesátých letech tvrdou perzekuci formou mnohaletých trestů kvůli údajné protistátní činnosti. Těmto staronovým členům se v roce 1968 náhle otevřela perspektiva nejenom stranické rehabilitace, ale také soudní rehabilitace, jejíž možnost byla uzákoněna v červnu 1968.⁹ Mezi bývalými politickými vězni v Brně vůči aktuálnímu vývoji v ČSL nicméně dlouho panovala značná skepse. Pro metropoli jižní Moravy bylo příznačné, že křesťansky orientovaná veřejnost ve městě se po zrušení cenzury a zahájení reformu na jaře 1968 začala v první řadě zajímat o průběh rehabilitačních procesů s perzekvovanými představiteli římskokatolické církve a Orla. Největší pozornosti brněnské veřejnosti se těšilo soudní projednávání rehabilitační kauzy náčelníka orelské župy Bohuslava Koukala, který byl počátkem padesátých let odsouzen s dalšími deseti členy Orla k mnohaletým trestům vězení. B. Koukal byl ještě před definitivním rehabilitačním verdiktem, který zazněl na jaře 1969, zvolen městskou konferencí ČSL za člena předsednictva městského výboru ČSL a na jaře 1969 byl zvolen delegátem na mimořádný sjezd, který se pak ovšem nekonal. Jedním z mála politických vězňů z padesátých let, který se vedle B. Koukala rozhodl napomáhat organizační a morální obnově strany v Brně, byl JUDr. Antonín Drobný. V létě 1968 byl zvolen předsedou místní organizace Brno 1 a členem předsednictva městského výboru. V brněnské filiálce redakce *Obrody* našel uplatnění bývalý politický vězeň Zdeněk Rotrekl jako kulturní redaktor. Dalšími politicky aktivními členy městské organizace, kteří byli v 50. letech nespravedlivě odsouzeni za údajnou protistátní činnost, byli Jan Bubla¹⁰ a středoškolský učitel hudby Antonín Linhart.¹¹

K údivu některých politických vězňů z 50. let se na jaře 1968 o rehabilitaci v Brně přihlásil rovněž poúnorový poslanec Národního shromáždění Emil Vojanec, který měl v únoru 1948 velký podíl na založení Krajského akčního výboru ČSL v Brně. V první polovině 50. let, kdy Státní soud a po něm Krajský soud v Brně vynášely jako na běžícím pásu drastické rozsudky nad stovkami nevinných členů nekomunistických stran, E. Vojanec patřil k elitě poúnorové lidovecké

⁷ A KDU-ČSL, krajské konference, JM kraj 1951–1987, kart. 9/7, zpráva J. Zedníka pronesená na krajské konferenci Jihomoravského kraje 18. září 1971.

⁸ A KDU-ČSL, okresní konference, kart. 11/12.

⁹ Jednalo se o zákon č. 82/1968 Sb.

¹⁰ Jan Bubla byl v roce 1952 odsouzen Státním soudem v Brně ke dvěma letům vězení.

¹¹ Antonín Linhart byl v roce 1953 odsouzen Krajským soudem v Brně ke třem a půl roku vězení.

garnitury. Na začátku roku 1957 nicméně jeho doposud úspěšná politická kariéra náhle skončila. V létě 1956, tj. v období dočasného uvolnění poměrů kvůli oslabení domácího režimu po XX. sjezdu KSSS, se na vlastní pěst poněkud neopatrně pustil do jednání s A. Zápotockým o možnostech částečného zmírnění proticírkevní politiky režimu. Jako poslanci z tehdejšího Brněnského kraje a členu předsednictva KV ČSL v Brně mu šlo především o možnost zmírnění tvrdých restriktivních opatření proti biskupovi Karlovi Skoupému. Když se koncem roku 1956 o diskretních konzultacích E. Vojance s A. Zápotockým dozvěděl J. Plojhar, rozhodl se proti němu tvrdě zakročit. Na jeho příkaz byl začátkem roku 1957 E. Vojanec zbaven všech funkcí a ze strany vyloučen. Ihned po obnovení členství v březnu 1968 se E. Vojanec začal dosti halasně, tj. na veřejných schůzích a pomocí tisku, dožadovat úplné stranické rehabilitace. Novému obměněnému vedení KV ČSL v Brně přišly „protiplojharovské“ akce E. Vojance celkem vhod, nicméně snahy vedení městské organizace ČSL v Brně, aby se E. Vojanec mohl vrátit do vysokých stranických funkcí a stát se poslancem ČNR, vyšly naprázdno.¹²

Od března 1968 se o členství v ČSL hlásily také stovky mladých lidí, kteří inklinovali k duchovním hodnotám v rámci křesťanského světového názoru, především katolicismu. V březnu 1968 ustavili mladí lidovečtí aktivisté v Praze dvě původně na sobě nezávislé iniciativní skupiny. Zatímco tzv. „Celostátní přípravný výbor“ v čele s Petrem Vilímkem a Stanislavem Tomsem ml. se scházel v budově Charitasu na Karlově náměstí, druhá skupina, ze které se později ustavil Klub mladé generace v čele s redaktorkou Jindrou Angerovou, se scházela v kavárně na náměstí Míru.¹³ Zpočátku byl aktivnější Celostátní přípravný výbor, o jehož setkáních a požadavcích od konce března příležitostně přinášela zprávy Lidová demokracie.¹⁴ Dne 10. dubna přijalo delegaci Celostátního přípravného výboru předsednictvo ústředního výboru ČSL, které se s jeho představiteli dohodlo na formách spolupráce, včetně možnosti vytvoření komisí mladých členů v rámci všech krajských organizací.¹⁵ Krajské odnože Celostátního přípravného výboru mladých lidovců začaly postupně vznikat během května 1968. Nejaktivněji pracoval krajský výbor „mladých lidovců“ v Brně, který se za přítomnosti P. Vilímka a Stanislava Tomse ml. ustavil 12. května 1968. Jeho předsedou byl zvolen Josef Bartončík, který zastupoval tehdejší okres Gottwaldov, jednatelem se stal Milan Papež z Brna. Jednání se účastnili zástupci mladých lidovců z 12 jihomoravských okresů, kteří dostali za úkol připravit ustavení okresních poboček.¹⁶ Záhy se ale ukázalo, že na okresech se nenajde dostatek mladých členů, kteří by byli ochotni odbor mladých založit. V praxi se tak pravidelně scházel pouze odbor mladých při krajském výboru, kterého se spíše příležitostně než pravidelně účastnilo kolem 10 až 15 mladých lidí, kteří do Brna dojížděli z různých okresů. Z brněnské městské organizace v krajském výboru mladých členů pracovali pouze M. Papež a Miloslav Rakovič.

V úvodu této studie bylo zmíněno, že klíčovým momentem, který měl významně urychlit proces vnitrostranické demokratizace a emancipace vůči Národní frontě, měl být mimořádný sjezd ČSL naplánovaný na říjen 1968. Sjezdu měly předcházet okresní a poté krajské konference, které

¹² V lednu 1969 udělil na návrh ÚRO prezident L. Svoboda E. Vojancovi Řád práce k 60. narozeninám. Ten při této příležitosti poskytl Lidové demokracii rozhovor, že měl tento řád dostat již před deseti lety, ale že „zlí lidé to překazili“. V první řadě měl nepochybně na mysli J. Plojhara. LD, roč. 25, č. 3, str. 1, Řád práce br. Emilu Vojancovi.

¹³ BRZEK, A. – SMRČINA, J.: *Období 1968–1969, mladí lidovci*. Praha 2016. Rkp. 26 stran Praha 2016. (Zapůjčeno MUDr. A. Brzkem autorovi této studie v červenci 2016).

¹⁴ LD, roč. 24, č. 96, 6. 4. 1968, str. 5, Prohlášení mladých lidovců; LD, roč. 24, č. 119, 30. 4. 1968, str. 1, Sovětský host mezi mladými členy ČSL.

¹⁵ BRZEK, A. – SMRČINA, J.: *Období 1968–1969, mladí lidovci*. Praha 2016. Rkp. 26 stran. (Zapůjčeno MUDr. A. Brzkem autorovi této studie v červenci 2016).

¹⁶ A KDU-ČSL, f. KV ČSL Jm kraje, kart. 10/32.

by zvolily delegáty na sjezd. V některých moravských okresech na střední Moravě se konaly okresní konference již v červnu 1968, jiné daly přednost pečlivější přípravě a odložily konferenci až na září, což byl případ i městské organizace ČSL v Brně. Nejen členům a funkcionářům na úrovni předsednictva a pléna ústředního výboru, ale i zasloužilým funkcionářům a zaměstnancům vnitrostranického aparátu na krajské a okresní úrovni začalo být zřejmé, že po sjezdu nezůstane z dosavadního složení stranických orgánů kámen na kameni. V červenci 1968 již počet nových členů převážil počet „předbřeznových“ členů a dalo se s jistotou předpokládat, že na sjezdu vytvoří nadpoloviční většinu proreformně smýšlející „pobřeznoví“ delegáti. Ti by nepochybně vyslovili většinu „předbřeznových“ kádrů nedůvěru a ve volbách je demokratickým způsobem nahradili proreformně smýšlejícími stoupenci demokratizace. Někteří netrpěliví aktivisté z řad členů nebo sympatizantů strany se a pasivitou a vyčkávací taktikou nadřazených funkcionářů obvodních, okresních nebo krajských výborů nehodlali smířit. Nechtěli čekat, až dojde k očekávané generální výměně ústředního výboru a aparátu po říjnovém sjezdu, a proto od května 1968 iniciativně svolávali různé veřejné schůze nebo besedy, na které zvali širší veřejnost a tam zpravidla hlasitě a velmi ostře kritizovali stávající kádrové pořádky a žádali co nejrychlejší změny. Takové schůze, na nichž účastníci volali po radikálních reformách strany, se konaly na jaře a v létě 1968 například ve stranickém sídle brněnského Typosu a v Besedním domě. Počátkem 70. let byly tyto mítinky, na které v obou případech přišlo několik set členů ČSL i bezpartijních občanů, dávány za příklad nástupu krajně pravicových sil, které se pokusily nedemokratickými metodami svrhnout legitimní vedení městské i krajské organizace ČSL v Brně. Aktivní nátlakovou skupinou v Brně bylo Sdružení křesťanských pedagogů, které založil dříve pronásledovaný jihomoravský učitel Vít Lepil. K nelibosti předsednictva KV ČSL v Brně se Sdružení prohlásilo za vnitrostranickou frakci a žádalo pražské vedení, aby se razantně postaralo o odškodnění a profesní rehabilitaci všech diskriminovaných nebo perzekvovaných křesťanských pedagogů v zemi.¹⁷

Atmosféru první „pobřeznové“ městské konference 7. září 1968 v zasedací síni Typosu silně poznamenala „internacionální bratrská pomoc“ armád pěti států Varšavské smlouvy. Dnes již nikdo nedokáže spočítat, kolik protestních rezolucí proti okupaci buď přímo iniciovali, nebo ke kterým se na pracovištích, v různých spolcích nebo přímo na půdě sekretariátů ČSL připojili, členové a sympatizanti ČSL. Delegáti městské konference v tajných volbách rozhodli o rozšíření městského výboru ze 13 na 25 členů, přičemž pouze sedm členů ze starého výboru bylo zvoleno do nového výboru. O dva roky později, kdy už byla porážka proreformních sil v ČSL jistá a vnitrostranická konsolidace téměř dokončena, zhodnotil krajský tajemník J. Zedník městskou konferenci následovně: „Mezi delegáty existovala názorová rozdílnost, nikoli na cíle a poslání strany, ale na osoby. V důsledku toho došlo k nezvolení některých osob jako delegátů na krajskou konferenci. Přijaté usnesení bylo poznamenáno chybnými postoji, jejichž těžiště je nutno hledat v atmosféře doby. Materiály, které městská organizace dostávala z centra, byly nicneřekající – nevedly a neřídily, a tak se stalo, že byl dán průchod jednotlivcům, kteří 20 let politicky nežili, kteří danou problematiku nechápali a tak došlo k živelnosti“.¹⁸

Bez ohledu na značnou míru svobody a relativní autonomie, které se na podzim a v zimě 1968 místní a okresní organizace těšily, bylo pro politiku vedení Československé strany lidové v posrpnovém období směrodatné, na čem se dohodlo a usnášelo předsednictvo ÚV Národní fronty. Na toto fórum, v němž hlavní politická stanoviska autoritativně formuloval nový předseda ÚV NF E. Erban, se přenášelo hlavní těžiště událostí. Lidovečtí zástupci v předsednictvu

¹⁷ KONEČNÝ, K.: *Sdružení křesťanských pedagogů. Případ V. Lepil a spol.* Časopis Matice moravské 2011, č. 2, s. 317–334.

ÚV NF J. Pauly a R. Rejhon, stejně jako jejich kolegové z Československé strany socialistické K. Löbl a S. Olšák, se dominantnímu vlivu E. Erbana poměrně rychle přizpůsobili. Klíčovým dokumentem, který vymezoval mantinely pro další působení Národní fronty, se stal zákon o Národní frontě č. 128/1968 Sb., přijatý Národním shromážděním 13. září 1968. Nastupující „konsolidátoři“ v čele s E. Erbanem viděli smysl tohoto zákona především v tom, že jasně definoval socialistickou náplň Národní fronty. Současně zákon nařizoval, že legálně mohou v Československu působit jedině organizace řádně zaregistrované v Národní frontě. Podmínkou registrace byl program, který se musel hlásit k socialismu a který bezvýhradně akceptoval vedoucí úlohu KSČ v politickém systému státu. Největší výhrady měla Národní fronta vůči KAN, Svazu vysokoškolského studentstva a K 231. Označení K 231 za protisocialistickou organizaci ovšem silně problematizovalo situaci několika set staronových členů ČSL, včetně několika desítek bývalých poslanců a vysokých funkcionářů z období tzv. třetí republiky. Jejich pozice ve straně byla nejistá a zranitelná, protože je čekalo zdlouhavé projednávání svých rehabilitačních kauz u zvláštních senátů krajských soudů. V široké členské základně, zvláště u nových „pobřežnových“ členů, se bývalí političtí vězni sice většinou těšili velké úctě a uznání, nicméně vedení strany poukazovalo na to, že tito spolustraníci by měli nejprve dosáhnout úplné soudní rehabilitace, a až poté se eventuálně ucházet o volené stranické funkce. Šlo o průhlednou argumentaci, za kterou se skrývala snaha co nejvíce oddálit možnost jejich návratu do aktivní politiky.

Současně se zákonem o Národní frontě přijalo Národním shromážděním dva důležité tzv. zmocňovací zákony, které udělovaly exekutivě mimořádné pravomoci k upevnění veřejného klidu a pořádku a omezovaly tiskovou svobodu. Historik F. Cigánek uvádí, že v rámci přípravných politických jednání ke zmocňovacím zákonům vystupovali vedle poslanců – komunistů velmi vstřícně i poslanci nekomunistických stran. „Místopředseda NS lidovec J. Zedník v předsednictvu poctivě podporoval vládní požadavky, vstříc vycházel i socialista V. Hrabal...“¹⁹ Ještě náročnějším testem osobní odvahy a integrity bylo parlamentní schvalování mezivládní smlouvy o dočasném pobytu sovětských vojsk na československém území 18. října 1968. Z přítomných 242 přítomných proti smlouvě hlasovali pouze čtyři poslanci, všichni z KSČ. Z deseti poslanců, kteří se hlasování zdrželi, byli také dva lidovci – ing. Miroslav Svoboda a Anna Míková.²⁰

Ze zaznamenaných projevů řadových členů i funkcionářů pracujících na různé úrovni organizační struktury je zřejmé, že i po přijetí zákona o Národní frontě a tzv. zmocňovacích zákonů v září 1968 v Československé straně lidové stále panovala víra v nezvratnost většiny pobřežnových změn a důvěra vůči opakovanému ujišťování, že přijatá legislativní opatření omezující základní svobody projevu a shromažďování jsou pouze dočasného rázu. Zmíněné zákony a z nich odvozená doporučení adresovaná ÚV ČSL směrem k členské základně měla na reálný život v okresních a místních organizacích prozatím minimální vliv. Podzim roku 1968 stále patřil k relativně svobodnějším obdobím, které mohla občanská veřejnost využít k organizování nebo k účasti na nejrůznějších mítincích a manifestacích. Stejně jako velká většina občanů v českých zemích si členové a sympatizanti ČSL v Brně užívali dlouho nepoznané slavnostní atmosféry, která v české společnosti zavládla v posledním říjnovém týdnu během celonárodních oslav 50. výročí vzniku Československa. V plném proudu byly v té době také přípravy na oslavy 50. výročí vzniku ČSL, které připadalo na leden 1969.

¹⁸ A KDU-ČSL, krajské konference, JM kraj 1951–1987, kart. 9/7, zpráva J. Zedníka pronesená na krajské konferenci Jihomoravského kraje 18. září 1971.

¹⁹ CIGÁNEK, F. – FELCMAN, O.: *Národní shromáždění. Srpen 1968 – leden 1969. Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970*. Brno, Nakladatelství Doplněk 2009, s. 12.

²⁰ A KDU-ČSL, PÚV ČSL, kart. 3/10.

Srpnová okupace a následná velmi nepřehledná situace přinutila předsednictvo ČSL, aby vyhlásilo odložení mimořádného sjezdu na květen nebo červen 1969. Odloženy na jaro 1969 musely být rovněž plánované krajské konference, na které již všechny okresní (v Praze obvodní) konference zvolily delegáty. Odložením ovšem zesílil tlak z okresů na krajské výbory, aby se v jejich personálním složení pokud možno hned více zohlednil vzrůstající počet pobřežných členů. V polovině října 1968 se na pokyn z ústředního sekretariátu sešla pléna všech krajských výborů, která dostala svolení k rozšíření počtu členů formou kooptací o několik členů. Proreformní frakce v okresních organizacích většinou prosadily, aby byli do krajských výborů kooptováni stoupenci demokratizační politiky, což byli většinou příslušníci střední a mladší generace. Do krajského výboru jihomoravské organizace nikdo z městské organizace v Brně kooptován nebyl, neboť přednost dostali kandidáti z jiných okresů.²¹ Na silici kritiku z okresních organizací na adresu ústředního výboru, že málo reflektuje názorovou hladinu členské základny, reagovalo vedení strany kompromisním doplněním pléna ústředního výboru o zástupce nejpočetnějších okresních organizací. Hned na prvním zasedání pléna ústředního výboru ČSL v roce 1969, které se sešlo 22. února 1969, bylo odhlasováno rozšíření pléna o 22 nových členů, takže celkově mělo plénum ústředního výboru celkem 71 členů. Ačkoliv se nejednalo o názorově stejnorodou skupinu, většina kooptovaných členů se přikláněla k proreformnímu kurzu. Interní zpráva Byra pro řízení stranické práce z 1. dubna 1969 stroze konstatovala, že kooptacemi se v ČSL posílila pravice.²² Z Jihomoravského kraje byli do pléna ústředního výboru kooptováni jako řádní členové P. Peňáz, Richard Peca a František Kotolán z okresu Brno-venkov. Nedlouho poté byli do pléna ÚV ještě navíc kooptováni PhDr. František Čupr a prof. JUDr. Vladimír Vybral, které navrhla městská organizace ČSL v Brně.²³ Městským výborem navržený Miroslav Hudeček se stal kandidátem ústředního výboru. Nikdo ze zmíněných funkcionářů nenesl odpovědnost za politiku strany před březnem 1968, všichni se jednoznačně hlásili k reformní politice „Pražského jara“. Ambice Jihomoravského kraje tím ale byly naplněny pouze částečně. S ohledem na dominantní převahu členské základny na jižní²⁴ a severní²⁵ Moravě se očekávalo, že delegáti vyslaní z obou moravských krajů na sjezd se navzájem dohodnou a demokratickým způsobem prosadí podstatně větší počet svých zástupců nejen do vrcholných stranických orgánů, ale také do ústředních orgánů Národní fronty a na kandidátní listiny do parlamentních voleb.²⁶ Členskou základnu na jižní Moravě kromě toho stmelovala řada specifických témat, ať již šlo například o otevření citlivé otázky rehabilitace biskupa Karla Skoupého²⁷, nebo snahy o obnovení zem-

²¹ Kooptováni byli předseda krajské frakce mladých lidovců J. Bartončík, ing. Petr Peňáz ze Žďáru nad Sázavou a dva zástupci ze Znojma – JUDr. Richard Peca a MUDr. Šafář.

²² NA, KSČ – byro pro české země, AÚV – 02/7, kart. 5, arch. j. 15/02, zpráva o činnosti ČSL a ČSS v roce 1968 a současné situaci v těchto stranách z 27. 3. 1969.

²³ F. Čupr byl mimo to členem pléna ÚV NF ČSR.

²⁴ V dubnu 1969 registrovala krajská organizace ČSL v Jihomoravském kraji 26 515 členů a městská organizace v Brně 1 438 členů.

²⁵ Krajská organizace ČSL v Severomoravském kraji registrovala v dubnu 1969 celkem 19 046 členů.

²⁶ O pocitu „vzájemnosti“ obou moravských krajů svědčí veřejná výzva „Věrní členové ČSL“, kterou 10. srpna 1969 adresovali účastníci společné pouti na Velehrad krajským výborům ČSL v Brně a v Ostravě: „Na velehradské pouti se nás sešla celá řada starých i nových členů strany. Došli jsme k závěru, že je třeba pojednat o dnešní těžké situaci... My Moravané s obavami sledujeme úpadek ve straně. Naše členstvo tvoří nadpoloviční většinu, a proto voláme po obnově a pevném vedení, které by vrátilo členstvu důvěru, že strana jej bude plně hájit a zastávat se jej. Domníváme se, že na Svatováclavské dny by měly oba krajské výbory připravit buď do Přerova, nebo do Kroměříže tak zvané pracovní dny...“ A KDU-ČSL, PÚV ČSL, kart. 3/10.

²⁷ A KDU-ČSL, krajské konference, JM kraj 1951–1987, kart. 9/7, zpráva krajského tajemníka Jm kraje J. Zedníka na krajské konferenci JM kraje 18. 9. 1971, str. 12.

ského zřízení s posílením statutu a pravomocí „zemského hlavního města“ Brna. K jejich zklamání ale v rámci jednání o federalizaci republiky zemské zřízení obnoveno nebylo.

Na jaře 1969 již naprostá většina členské základny ČSL netrpělivě požadovala pokud možno okamžité dokončení doposud polovičitých personálních změn ve složení okresních a krajských výborů, o ústředním výboru nemluvě. Prvním krokem tímto směrem měly být dlouho připravované a několikrát odkládané okresní konference, které se ve všech okresech a v pražských obvodech konaly v průběhu dubna 1969. Městská konference ČSL v Brně se sešla 19. dubna 1969. Někteří delegáti již stačili zaznamenat a reagovat na změnu na postu 1. tajemníka ÚV KSČ, ke které došlo o dva dny dříve. Člen předsednictva městského výboru A. Linhart se na blízkou budoucnost díval optimisticky: „Podle nově zvoleného tajemníka ÚV KSČ G. Husáka základem naší politiky zůstává polednová politika. V těchto slovech vidím záruku, že půjdeme nadále cestou rozšiřování a prohlubování základních práv a svobod každého jednotlivce. Jinou cestu by lid této země nepřipustil“.²⁸ Podle organizační zprávy městského tajemníka Maxmiliána Buchty městská organizace dobře prosperovala. Počet členů se blížil hranici 1 500, spokojenost panovala i se zastoupením funkcionářů v Městském národním výboru, v KNV a v orgánech Národní fronty. J. Zedník byl nedávno zvolen místopředsedou Federálního shromáždění, JUDr. V. Vybral se stal členem České národní rady a PhDr. František Čupr členem ústředního výboru Národní fronty ČSR. I díky jejich intervencím, ale především díky dlouhodobému úsilí a vytrvalosti řadových členů a nižších funkcionářů, v dubnu 1969 ústřední výbor ČSL povýšil městskou organizaci ČSL v Brně na stejný status, jaký měla městská organizace ČSL v Praze. Městská organizace se tak dostala na úroveň samostatné krajské organizace, která již nebyla podřízena krajskému výboru ČSL v Brně, ale přímo ústřednímu výboru ČSL v Praze. Ve dvanáctibodovém usnesení delegáti požadovali mj. zrušení interrupčního zákona a nápravu křivd, které byly v předřeznovém období napáchány vůči církvím. V posledním bodě je uvedeno, že „městská organizace se bude snažit vytvořit takové podmínky, aby se moravská metropole znovu stala inspiračním kvasem křesťanského politického myšlení. Za tím účelem budeme chtít vytvořit v Brně středisko křesťanské kultury, které bude sdružovat křesťanské umělce, organizovat literární a hudební večery, výstavy výtvarného umění a přednášky“.²⁹ Na závěr programu přišly na pořad volby nového výboru, do jehož čela byl tajným hlasováním zvolen JUDr. O. Ševčík, 1. místopředsedou ing. Oldřich Polášek a 2. místopředsedkyní Jarmila Holíková. Tajemník M. Buchta se stal členem předsednictva automaticky, protože nespadal pod pravomoc volených orgánů, ale ústředního tajemníka ČSL J. Paulyho. Zvoleny byly rovněž komise, jako např. komise sociální, komise mladých členů a komise pro otázky zemědělství.

Začátkem května 1969, tj. přibližně tři týdny po městské konferenci ČSL, se sešla krajská konference jihomoravské krajské organizace. Od února 1948 šlo o první krajskou konferenci, které se neúčastnili zástupci městské organizace v Brně, která byla nedávno povýšena na samostatnou krajskou organizaci. Obě statutárně rovnocenné krajské organizace nicméně zůstávaly v úzké součinnosti. Nejenom proto, že sdílely společný sekretariát v budově Typosu, ale hlavně díky vzájemné personální provázanosti. Krajský tajemník jihomoravské krajské organizace J. Zedník i jeho zástupce M. Vašíček zůstávali členy městské organizace v Brně. Obě organizace se shodovaly rovněž v mnoha požadavcích a cílech, jako např. v požadavku na novelizaci církevních zákonů, zrušení trestu smrti, revizi sociální a důchodové politiky a přehodnocení interrupčního zákona. Krajský výbor ČSL stejně jako městský výbor ČSL hodlal prosazovat spravedlivé a rovnoprávné postavení Moravy v rámci celé ČSL. Vzrůstající sebevědomí nového výboru demonstroval tajemník

²⁸ A KDU-ČSL, okr. konference, kart. 11/12.

²⁹ A KDU-ČSL, okr. konference, kart. 11/12.

M. Vašíček prohlášením, že „s představiteli KV KSČ chceme připravit dvoustrannou dohodu o rovnoprávném postupu při řešení všech otázek dotýkajících se společné práce na společném díle.“³⁰ Volání po „rovnoprávném“ postupu s KSČ v průběhu druhé poloviny roku 1969 tajemník M. Vašíček ještě několikrát zopakoval, což svědčilo o nepochopení směru, kterým události po nástupu G. Husáka do funkce prvního tajemníka KSČ povedou. Na rozdíl od běžné členské základny a nižších funkcionářských kádrů v Brně a v Jihomoravském kraji měl J. Zedník velkou výhodu v tom, že díky členství v předsednictvu ústředního výboru ČSL a v předsednictvu Federálního shromáždění měl možnost sledovat politický vývoj přímo „z první ruky“ v Praze. Podle reakcí nejvyšších stranických špiček to na razantní politický obrat sice zatím nevypadalo, nicméně ústřední tajemník ČSL J. Pauly pro jistotu již na 23. dubna 1969 svolal mimořádné zasedání předsednictva ÚV ČSL, jehož se J. Zedník účastnil. Po diskusi bylo přijato memorandum s názvem *Stanovisko*: „ČSL pokládá závěry dubnového pléna ÚV KSČ za uvážlivé, odpovědné východisko z vleklé krizové situace [...] a obrací se na své členy, aby dále rozvíjeli vysoce angažovanou, konstruktivní politickou práci.“³¹ Jasný pokyn k zahájení tzv. konsolidace v Československé straně lidové zazněl z úst ústředního tajemníka ČSL J. Paulyho až na plénu ÚV ČSL 27. června 1969. Šlo o poslední plénum druhého nejvyššího stranického orgánu,³² na němž se někteří jeho členové odvážili vůči nyní již nepokrytě deklarované konsolidační linii vedení strany otevřeně vymezit. Necelých 14 dní po plénu ÚV byla svolána porada předsednictva ústředního výboru rozšířená o vrcholné funkcionáře ze všech krajů. Došlo zde ke střetu mezi stoupenci a odpůrci demokratizace, přičemž jedním z mluvčích prvního tábora se stal PhDr. F. Čupr z Brna. Člen předsednictva MěstV v Brně Jan Bublea poté na zasedání předsednictva městského výboru oznámil, že městský výbor se musí od Čuprova chování v Praze distancovat. Připomněl, že jde o člena, který „nemá ve straně kontinuitu“.³³ Když si F. Čupr nedal ve svém odporu vůči konsolidaci domluvit, byl začátkem října 1969 za trest odvolán z pléna ÚV NF a z pléna městského výboru NF v Brně.³⁴

Jedním z faktorů, který brzdil konsolidaci ve většině krajů a okresů, byla nedokončená kádrová očista regionálních orgánů Národní fronty od proreformních komunistických funkcionářů. V Brně byla tato překážka či brzda odstraněna na začátku listopadu 1969, kdy vedoucí tajemník městského výboru KSČ JUDr. Bohumil Brůža uvedl do funkce předsedy městského výboru NF rektora UJEP prof. Theodora Martince a tajemníka městského výboru Národní fronty Josefa Čecha.³⁵ Kádrově „ozdravený“ městský výbor Národní fronty začal ve spolupráci s důvěryhodnými funkcionáři v ČSL připravovat důkladnou očistu městské organizace ČSL od všech členů, kteří v letech 1968–1969 zastávali pravicové a antisocialistické postoje. Jedním z kritických mezníků názorové diferenciaci a rozštěpení členské základny i funkcionářského kádrů na dva tábory se stalo prosincové zasedání pléna ÚV ČSL, na kterém byl do předsednictva ÚV ČSL zpětně kooptován předbřeznový předseda ČSL J. Plojhar. Odmitavé reakce na Plojharův návrat do vedení strany a bouře nevole se nevyhnula ani městské organizaci v Brně, která 22. ledna 1970 odsouhlasila v rámci usnesení následující formulaci: „Členstvo je toho názoru, že osobnost dr. Plojhara je spjata s obdobím deformací a chyb, o nichž jako poslanec a ministr musel vědět a proti nimž jako křesťan neprotestoval a tím je tedy jeho osobnost pro perspektivu křesťanské strany stejně neúnosná

³⁰ *Lidová demokracie* (LD), roč. 25, č. 121, 26. 5. 1969, str. 1, Z prvního zasedání nového krajského výboru ČSL Jm kraje.

³¹ Text *Stanoviska* zveřejnila v plném znění *Obroda*, roč. 2, č. 10, 7. 5. 1969, s. 2.

³² Formálně podle stanov byl nejvyšším orgánem ČSL sjezd. Kvůli jeho opakovaným odkladům se vedení formálně řídilo usneseními plén ÚV, která se scházela nejméně dvakrát ročně.

³³ A KDU-ČSL, PÚV, kart. 3/10.

³⁴ NA, f. ÚV NF ČSR, kart. 689.

³⁵ *LD* (Brno), roč. 25, č. 260, 5. 11. 1969, s. 1–2, Mimořádné plénum městského výboru Národní fronty.

jako pro politiku KSC osobnost Antonína Novotného“.³⁶ Tisíce členů a funkcionářů ČSL napříč všemi kraji pokládaly kooptování J. Plojgara do předsednictva ústředního výboru za kapitulaci vůči dosaženým „pobřežnovým“ výsledkům a na protest oznámily svou rezignaci. Koncem ledna 1970 konstatoval organizační tajemník městské organizace, že 14 členů z ČSL vystoupilo a šest emigrovalo na Západ. Jedním ze 14 členů, kteří rezignovali, byl předseda místní organizace v Brně-Tuřanech Mazůrek. Na úrovni předsednictva městského výboru ČSL v Brně podal jako první rezignaci předseda místní organizace v Brně-Černovicích Oldřich Bárta, který se na jednání městského výboru nedostavil a svou rezignaci oznámil písemně. Řada pobřežnových členů, mezi nimiž byli bývalý politický vězeň B. Koukal, JUDr. František Šrámek nebo Procházka, Bártovy rezignace litovali a navrhli, aby nebyla přijata. Nabízeli se, že s O. Bártou promluví a přesvědčí ho, aby rezignaci stáhl. Na druhé straně se ozvali členové, kteří radili se situaci spíše přizpůsobit. Ing. Polášek zaujal vůči Plojharovi smířlivé stanovisko, když prohlásil: „Nebudu od práce v ČSL utíkat kvůli osobě dr. Plojgara. Můj bližní není jenom moje sestra či bratr v naší rodině, ale i dr. Plojhar a každý upřímný komunista“.³⁷ Na jeho stranu se připojil J. Bubla, který navrhl místo J. Bárty kooptovat do předsednictva dlouholetého a zasloužilého předsednictva funkcionáře Antonína Neugebauera. Stížnosti členů a funkcionářů vyvolal také liknavý přístup vedení strany vůči stoletému výročí narození Mons. Jana Šrámka, které připadalo na srpen 1970. Nová normalizační garnitura ve vedení ÚV NF ČSR (E. Erban, J. Korčák, M. Vacík) naléhala na pražské vedení ČSL, aby žádné akce týkající se Šrámkova výročí neorganizovalo. Místo toho se v lednu 1970 vedení ČSL na přání ÚV NF disciplinovaně přihlásilo k oslavám stého výročí narození V. I. Lenina. V brněnském městském výboru ČSL pronesl oslavný referát k Leninovu výročí poslanec ČNR Miroslav Hudeček, který nemalá část členské základny přijala s pocitý znechucení.

V červnu 1970 obdržely všechny krajské výbory, včetně městského výboru ČSL v Brně pokyn, aby začaly zpracovávat důkladné a hlavně sebekritické analýzy činnosti svých organizací v letech 1968–1969. V analýzách měli být jmenovitě označeni všichni nositelé antisovětských a antisocialistických názorů, vůči kterým měla být vyvozena kádrová opatření. Současně vydal ÚV ČSL stanovisko, aby z ČSL odešli všichni ti, kdo byli dříve vyloučeni z kterékoli jiné strany, nebo kteří byli odsouzeni za úmyslný trestný čin a nestihli se soudně rehabilitovat.³⁸ Všem bývalým politickým vězňům tím bylo jasně dáno najevo, že mají pokud možno ihned rezignovat na funkce ve výborech a ze strany dobrovolně vystoupit, čímž předejdou pozdějšímu vyškrtnutí nebo vyloučení. Díky postavení J. Zedníka a po přimluvě šéfredaktora Lidové demokracie R. Petery se městskému výboru podařilo vyjednat výjimku pro dva nerehabilitované vězně B. Koukala a Rostislava Slavotínka, kteří zůstali váženými členy městské organizace až do poloviny 80. let. Další pohroma se na městskou organizaci ČSL v Brně snesla v polovině července 1970, když se předsednictvo ÚV ČSL rozhodlo jí odebrat statut krajské organizace. Městská organizace se tak opět stala jednou ze 14 okresních organizací jihomoravské krajské organizace. Na mimořádném zasedání pléna KV ČSL Jihomoravského kraje 20. července 1970 byla část ze „zdravého jádra“ městské organizace, konkrétně Miroslav Hudeček, Milan Vašíček a Antonín Neugebauer, kooptována do předsednictva krajského výboru. Někteří členové a funkcionáři byli za správné „internacionální“ postoje z roku 1968 odměněni členstvím v předsednictvu KV NF (M. Vašíček) nebo alespoň symbolicky nějakým diplomem či vyznamenáním (J. Sladkovský).³⁹ Krajský výbor konstatoval,

³⁶ A KDU-ČSL, MěV ČSL Brno, kart. 12/90.

³⁷ A KDU-ČSL, MěV ČSL Brno, kart. 12/90.

³⁸ ČSL se tak měla zbavit několik tisíc „pobřežnových“ členů, kteří byli před rokem 1968 vyloučeni z KSC, nebo kteří byli (především v letech 1948–1960) vyloučeni z ČSL kvůli odsouzení za údajnou protistátní činnost.

³⁹ LD (Brno), roč. 26, č. 169, 20. 7. 1970, str. 1–2, Konsolidace práce jihomoravského KV ČSL.

že v kraji (nyní již včetně města Brna) rezignovalo nebo bylo odvoláno celkem 362 funkcionářů, přičemž další kádrová opatření se ještě připravují.⁴⁰ O týden po krajské konferenci byla svolána městská konference, která projednala první analýzu činnosti za léta 1968–1969. Nelehký úkol obšírně a sebekriticky zhodnotit tzv. krizová léta připadl místopředsedovi městského výboru O. Poláškovvi. Ten zkritizoval nezvládnutý nárůst členské základny, distancoval se od veřejné schůze uspořádané městským výborem ČSL v červenci 1968 v Besedním domě a připustil, že zářijová městská konference 1968 byla špatně připravená, protože na ní delegáti vyslovili nedůvěru řadě zasloužilých funkcionářů. Často se ve výkladu uchýloval k obvyklé taktice funkcionářů, když sice částečně připouštěl některé omyly či pochybení, ale sváděl je na rozbouřenou dobovou atmosféru nebo na jiné subjekty, které již dostaly jednoznačnou nálepku pravicovosti. Jedním z hlavních hromosvodů se tak stalo Sdružení křesťanských pedagogů vedené V. Lepilem. Poté vzal městský výbor na vědomí, že na členství v městském výboru, případně i v jeho předsednictvu, rezignovali ing. Karel Filka, Jarmila Holíková, B. Koukal, M. Rakovič, František Ovesný, Jan Vomela a Jaromíra Hájková. Místo nich byli do předsednictva městského výboru kooptováni A. Neugebauer, M. Vašíček a M. Hudeček. Současně předseda městského výboru O. Polášek upozornil, že kádrová konsolidace tím nekončí, neboť městský výbor ještě neměl k dispozici analýzy ze všech místních organizací. Ty dostaly příkaz dodat tajemníkovi městského výboru ČSL analýzy do konce října 1970 a z nich vyvodit odpovídající kádrové postihy. Závěrečnou „konsolidační“ zprávu měl městský výbor ČSL v plánu projednat až v listopadu 1970.⁴¹ Vedoucí tajemníci krajských, okresních a městských orgánů Národní fronty, kteří byli bez výjimky prověřenými členy nové normalizační garnitury KSČ, dobře věděli, že kromě čistek a udělování trestů za omyly a nesprávné projevy z minulých let je třeba také odměňovat ty členy a funkcionáře nekomunistických stran a masových složek, kteří naopak v obtížných krizových letech nezakolísali a kteří se včas přiklonili na stranu pozdějších vítězů. V Brně byl takto vyzdvihnut a oceněn redaktor brněnské redakce Lidové demokracie Lumír Kuchař, kterému v říjnu 1970 vedoucí organizačního oddělení Ústředního výboru Národní fronty ČSR RSDr. Emil Svoboda udělil státní vyznamenání „Za zásluhy o výstavbu“.⁴² Dodejme, že L. Kuchaře na vyznamenání doporučil nedávno instalovaný ústřední tajemník ČSL Rostislav Petera, který stejně jako L. Kuchař pocházel z Brna. Mezitím začaly od listopadu 1970 probíhat na úrovni předsednictva a pléna ústředního výboru ČSL, poslaneckého klubu, ústředního sekretariátu a redakce Lidové demokracie prověřovací pohovory všech členů zmíněných orgánů. Prověřovací pohovor vedly tři až pětičlenné komise, které sestávaly ze dvou až tří již prověřených členů předsednictva, kteří byli doplněni prověřenými zaměstnanci ústředního sekretariátu. Zatímco nejvyšší představitel jihomoravské krajské organizace, místopředseda ČSL a poslanec FS F. Toman byl na přání ÚV NF ČSR prověřen okamžitě a bez výhrad, druhý nejvýše postavený funkcionář ČSL z jižní Moravy (a současně člen předsednictva městské organizace v Brně) J. Zedník narazil na kategorický odpor J. Plojgara. Ten trval na jeho vyhození ze všech funkcí a dokonce i na vyloučení z ČSL, protože mu nemohl zapomenout jeho příklon k proreformní frakci vedené ústředním tajemníkem J. Paulyem. Na zastání F. Tomana a R. Petery, kteří s J. Plojgarem vedli zákulisní mocenský boj o ovládnutí strany, bylo J. Zedníkovi nabídnuto, že se může vrátit do Brna a tam zastávat post krajského tajemníka. Se Zedníkovým přesunem

⁴⁰ A KDU-ČSL, ÚV ČSL 1969–1970, kart. 2/9.

⁴¹ O červencovém zasedání krajského výboru i městského výboru ČSL v roce 1970 průběžně referoval stranický tisk. *LD*, roč. 26, č. 170, 21. 7. 1970, s. 3, Dokončit ve straně konsolidační proces; tamtéž, č. 173, 24. 7. 1970, s. 3, Kritickou práce k upřímné konsolidaci; tamtéž, č. 177, 29. 7. 1970, s. 1–2, Ke konsolidaci MěstV ČSL v Brně; tamtéž, č. 182, 4. 8. 1970, s. 3, Analýza městské organizace ČSL v Brně.

⁴² NA, Sekretariát ÚV NF ČSR, kart. 14. ÚV NF ČSR u L. Kuchaře vyzdvihl, že byl od roku 1950 nepřetržitě členem městského výboru SČSP, za což se v letech 1968–1969 stal předmětem ostrých výpadů.

do Brna automaticky vyvstala otázka, jak naložit s jeho zástupcem M. Vašíčkem, který po dobu Zedníkovy nepřítomnosti v Praze byl funkcí krajského tajemníka dočasně pověřen a zastával ji téměř tři roky. V průběhu let 1968–1970 se přitom nechoval o nic méně nebo více oportunisticky, než jeho šéf a dlouholetý politický souputník J. Zedník. Na rozdíl od Zedníka, který již byl prověřen v Praze, si prověřovací komise ústředního sekretariátu na M. Vašíčka důkladně „posvítala“ a v říjnu 1970 jej za kolísavé a obojetné postoje v krizových letech zbavila všech funkcí.⁴³

V lednu 1971 byla z centra nařízena prověrka všech členů výborů okresních a místních organizací. Městský výbor ustavil tři tříčlenné komise, kterým předsedali O. Ševčík, J. Neugebauer a J. Samořil. Pokud chtěl kterýkoli člen výboru místní organizace, např. v Brně 1, v Žabovřeskách nebo v Řečkovících ve funkci zůstat, byl povinen podepsat, že souhlasí s tzv. „Ideovými zásadami ČSL“ a k tomu komisi vysvětlit své politické postoje z let 1968–1969. Na rozdíl od KSČ, ve které proběhly velmi přísné prověřkové pohovory nikoli pouze s funkcionáři, ale se všemi členy, se u nekomunistických stran na nižší funkcionářské úrovni postupovalo poměrně benevolentně. Členové komise byli většinou nakloněni omlouvat případné prohřešky spolustraníků jako důsledek dřívější nesprávné politiky a překvapení ze srpnových událostí. V podstatě to bylo na samotných funkcionářích, jaké řešení pro sebe zvolí. Pokud se rozhodli řídit Šrámkovým heslem „raději zůstat u toho“ a uvedené podmínky za cenu velkého sebezapření formálně splnili, nemuseli ze strany, a většinou ani z nižší funkce, odcházet. Ostatní se k pohovorům buď nedostavili, nebo u pohovorů uvedli, že nesouhlasili a nesouhlasí s „internacionální pomocí“, což znamenalo jejich vyškrtnutí. Z výborů všech dvaceti místních organizací rezignovali pouze tři jednotlivci – Z. Rotrekl, O. Polášek a Helena Ovečková. Naproti tomu 132 členů výborů pohovory zdárně prošlo. Dokončením pohovorů ve všech okresních i místních organizacích celé straně definitivně zavládl „normalizační“ klid na práci. Městská konference ČSL koncem června 1971 potvrdila v čele předsednictva městského výboru JUDr. O. Ševčíka, dalšími členy předsednictva byli zvoleni A. Neugebauer, tajemník M. Buchta, hospodář JUDr. Miroslav Kenovský, tiskový referent A. Linhart a zástupce v městském výboru Národní fronty Oldřich Haičman. Úkolem výboru bylo zahájit přípravy na blížící se volby no národních výborů, jejichž termín byl stanoven na konec listopadu 1971.⁴⁴ Po všech stránkách se stabilizovaly poměry rovněž v krajském výboru ČSL Jihomoravského kraje, do jehož 31 členného pléna zvolila krajská konference v červenci 1971 pět členů brněnské městské organizace: L. Kuchaře, JUDr. O. Ševčíka, A. Neugebauera a J. Zedníka a M. Hudečka. Poslední dva jmenovaní byli zvoleni do jedenáctičlenného předsednictva krajského výboru.⁴⁵

Problémy, kterými se muselo nové vedení městské organizace zvolené na začátku léta 1971 zabývat, se přesunuly z kádrově-politické roviny do oblasti organizační. Z písemných zpráv docházejících na městský sekretariát od místních organizací jasně vyplývalo, že na schůze a akce pořádané místními organizacemi docházela sotva polovina členů. Ostatní upadli do letargie a pasivity a dříve nebo později odmítli zaplatit členské příspěvky, čímž dávali najevo, že v oživení života strany již nevěří. Kvůli úbytku členů muselo předsednictvo městského výboru rozhodovat o rušení některých periferních místních organizací (např. v Líšni nebo v Mokré Hoře) a jejich degradaci na statut pouhých důvěrnických skupin. V permanentní krizi se ocitla místní organizace v Líšni, jejíž členové si stěžovali na dlouhodobé šikanování ze strany obvodního výboru Národní fronty.⁴⁶ Členům ČSL vadilo, že městský výbor ČSL se jich odmítá zastat, takže se vůči arogantnímu jednání obvodního tajemníka Národní fronty neměli jak bránit. V prosinci

⁴³ A KDU-ČSL, KV Jm kraje, kart. 10/32.

⁴⁴ A KDU-ČSL, MěV ČSL Brno, kart. 12/91.

⁴⁵ A KDU-ČSL, KV Jm kraje, kart. 10/32.

⁴⁶ Nejčastěji se jednalo o úřední obstrukce ohledně povolení pořádat stranické akce, např. výlety na poutní místa, besedy apod.

1972 situace v Líšni vyvrcholila odstoupením celého místního výboru a nikdo na uprázdněná místa nechtěl nastoupit. Reálnou situaci ohledně početního stavu členské základny měla prověřit celostranická výměna členských legitimací, která proběhla v únoru a v březnu 1972. Výměna byla chápána jako součást příprav prvního poúnorového sjezdu ČSL, který byl svolán na červen 1972.⁴⁷ Výměna členských legitimací ukázala, že k největšímu úbytku členské základny došlo v jihomoravské krajské organizaci, kde se snížil počet členů oproti roku 1969 o 2 150. Přibližně 10% podíl na tomto úbytku nesla městská organizace.⁴⁸

S odstupem téměř padesáti let je dnes již velmi obtížné zjistit, jak na situaci nazírali řadoví členové a funkcionáři, kteří v březnu 1972 nové stranické legitimace přebírali. Na základě rozhovorů autora této studie s několika desítkami tehdejších řadových členů nebo nižších funkcionářů lze soudit, že většina z nich prostě nechtěla stranu v těžké době opustit a věřila, že se situace dříve či později opět obrátí k lepšímu. Pokládali proto za důležité, aby se i za cenu kompromisů a sebezapření v krajských a okresních městech zachovala organizační struktura strany, díky které se mohl udržovat alespoň minimální provoz a tím by vnitrostranický život zcela nezankl. Nikdo si v té době neuměl představit, jak dlouho tento bezútěšný stav „bezčasí“ může trvat. Popis a analýza organizačního vývoje městské organizace ČSL v Brně a snaha o vykreslení vnitřního rozpoložení jejích členů a funkcionářů v době vrcholné a pozdní normalizace bude předmětem jiné samostatné studie.

Závěrem lze konstatovat, že městská organizace Československé strany lidové v Brně prošla v letech 1968–1972 specifickým a pozoruhodným vývojem. Ve skupině šesti městských organizací ČSL v tehdejších krajských městech byla jediná, které se podařilo, byť pouze dočasně, organizačně osamostatnit a povýšit svůj statut na úroveň krajské organizace. Specifikem této organizace bylo rovněž to, že v součinnosti s krajským výborem ČSL v Brně a s řadou okresních organizací v tehdejší Jihomoravském kraji se její funkcionáři a členové snažili obnovit zemské zřízení. V jiných vývojových parametrech, jako např. v růstu členské základny, rehabilitaci a reaktivaci perzekvovaných funkcionářů a členů nebo ve způsobu konsolidace, vykazovala městská organizace ČSL v Brně podobné charakteristiky, jako jiné obdobně velké městské organizace v českých zemích. V konkrétním popisu organizačního vývoje a úlohy některých předních funkcionářů a osobností studie dílčím způsobem osvětluje jedno z bílých míst, které v historii města Brna doposud nebylo odpovídajícím způsobem zpracováno.

doc. PhDr. Karel Konečný, CSc.

katedra historie

FF Univerzity Palackého

tř. Svobody 671/8

779 00 Olomouc

Česká republika

e-mail: kone.k@centrum.cz

⁴⁷ Po únoru 1948 povolil ÚV Národní fronty nekomunistickým stranám svolávat pouze celostranické konference, nikoli sjezdy. Na počátku 70. let, jako výraz uznání za úspěšně provedenou konsolidaci, povolil ÚV NF ČSR Československé straně lidové uspořádat řádný sjezd. Československá strana socialistická na rozdíl od ČSL zůstala v období tzv. normalizace u celostranických konferencí.

⁴⁸ A KDU-ČSL, SÚV ČSL 1971–1972, kart. 4/9.